סעיף ד' - צירוף הקדירה לחישוב ההיתר.

הגמרא בחולין דף צז: אומרת: "אמר רבי חנינא כשהן משערין משערין ברוטב ובקיפה ובחתיכות **ובקדרה איכא דאמרי בקדרה עצמה ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדרה**".
משמע מכאן שאו שמחשבים את גוף הקדירה בכלל ההיתר או שמחשבים את מה שנבלע בקדירה. אולם, רש"י שם מעורר על סתירה בין דברי הגמרא שם לדברי הגמרא שם בדף צח.: "הוא כזיתא תרבא דנפל בדיקולא דבשרא סבר רב אשי לשעוריה במאי דבלע דיקולא **אמרי ליה רבנן לרב אשי אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע**?" שמדברי רבנן שם משמע שאין להתחשב בכך שהקדירה בלעה איסור שכן באותה מידה בלעה הקדירה היתר.
אומר שם רש"י: "כמאי דבלעה קדרה – מס ראינוהו כשנפל מס קודם שנתמעט ומן מקערינן לותו לאחר שנתבשל לכמות שנפל מס ומין בהיתר שמים בו לומדים כמה בלעה קדרה מן ההיתר לפי שכשנפל מס היה היתר הרבה ונתמעט בבליעת הקדרה אבל בקדרה עצמה לא מקערינן וכיון דמיפלגינן ליתני ומיסורא לאוריינהו היה לו לומרה ולא מקערינן בקדרה ועיקר הדבר כמות שהוא בא לפנינו מקערינן ליה ולא מקערינן כמאי דבלעה קדרה מן ההיתר לפי שלא מן האיסור נבלע ונתמעט מכמות שהיה וכדאמרי' לקמן (דף לח) אטו להיתרא בלע לאיסורא לא בלע".

גם התוס' שם תמהו על הגמרא: "**איכא דאמרי בקדרה עצמה** - תימה אם שיעור עובי הקדרה כחמשים זיתים ונתן בה מים כשיעור עשרה זיתים ובשל באותן המים כזית חלב היאך יתבטל אותו כזית חלב במים הא פשיטא שיש במים טעם חלב ונראה לפרש דהכא מיירי כגון דליתיה לאיסורא בעיניה דנבלע בה בקדרה כזית חלב והיא היתה כבר בלועה מהיתר ואח"כ חזר ובשל היתר דמשערינן בקדרה עצמה לבטל האיסור שנבלע בה".

הרי"ף בדף ל"ד מדפיו הביא את דברי ר' חנינא ולא הזכיר את ענין הקדירה (בדפוסים שלפנינו מובאים שתי הלישנות בסוגריים) ומרן בב"י מסביר שכנראה שהרי"ף סובר כרש"י.
הרא"ש בסימן כ"ו העתיק דברי רש"י ומכאן הבינו הטור והב"י **כי הרא"ש סובר כרש"י.**
הטור אף כותב את סברת רש"י: "משערין ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו אע"פ שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדירה אפילו הכי אין משערין אותו אלא כמו שבא לפנינו שגם באיסור היה יותר ונתמעט ונבלע בקדירה הילכך משערין שניהן כמו שבאין לפנינו".

אולם הרמב"ם **בהלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה כד אומר:** "כשמשערין בכל האיסורין בין בששים בין במאה בין במאתים, משערין במרק ובתבלין **ובכל שיש בקדרה ובמה שבלעה קדרה מאחר שנפל האיסור לפי אומד הדעת, שהרי אי אפשר לעמוד על מה שבלעה בצמצום"**
על כך מציין **ה"לחם משנה"** שם לגמרא שציינו: "כשמשערין וכו'. שם בגמרא (דף צ"ז ב) אמר ר' חנינא כשהן משערין וכו' איכא דאמרי בקדרה עצמה ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדרה ופירש"י ז"ל במאי דבלעה קדרה אם ראינוהו כשנפל שם קודם שנתמעט ואנן משערינן אותו לאחר שנתבשל לכמות שנפל שם ע"כ."
ה"לחם משנה" מיישב את הקושייא ממעשה רבנן ורב אשי: "**ונראה שזו היא כוונת רבינו שצריך לשער האיסור כמו שנפל כשראוהו שנפל וכן מה שבלעה הקדרה ולא פליג זה למאי דאמר לקמן (דף צ"ח) ההוא כזיתא דתרבא וכו' סבר רב אשי לשעוריה וכו' אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע דהתם היינו טעמא מפני שלא ראה האיסור כשנפל ולא היה יודע לשער האיסור אבל היכא דמשער האיסור ודאי דמשערינן מאי דבלעה**
אי נמי י"ל דהך דקאמר דבלעה הקדרה פליג אדרב אשי לקמן ופסק רבינו כי הך דהכא דמשערינן האיסור כמות שהוא ומה שבלע הקדרה דכיון דהשיעורים הם מדרבנן הקילו".
כלומר, תירוץ ראשון: ר' חנינא דיבר בראינו כמה בלע או כשיש השערה ברורה ומעשה דרב אשי הוא במקרה שאין זה ברור. תירוץ שני: יש מחלוקת בין הסוגיות והרמב"ם פסק לקולא כי השיעורים הם דרבנן.
הרדב"ז שם מציין על דברי הרמב"ם דווקא את הגמרא בצח.על מעשה רב אשי: "**כשמשערין בכל האיסורין וכו'** - . פ' גיד הנשה (דף צ"ח) ההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא סבר רב אשי לשעוריה במאי דבלע דיקולא אמרי ליה רבנן לרב אשי אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע. **וזהו שכתב רבינו ובמה שבלעה הקדירה מאחר שנפל האיסור כלומר מה שבלעה מן ההיתר והאיסור אבל מה שבלעה הקדירה קודם שנפל בה האיסור אין משערין בו וזה פשוט**".

הרמב"ן בחידושיו שם אומר: "ובקדרה אמרי לה בקדרה עצמה. כלומר מה שיש בה עכשו מן הרוטב ומן החתיכות. ואמרי לה במאי דבלעה קדרה. משעת נפילה ועד עכשו שאם נתמעט הרוטב על ידי האור יותר מן האיסור משערין לשעת נפילה לקולא, **ומשמע דהלכתא כי האי לישנא לקולא, וקשה לי אלא מעתה נפל איסור בקדרה ויש בו ששים ונטל מן ההיתר ולא נשתייר בו ששים באיסור הכי נמי דמכיון שבטל תחלה אינו חוזר וניעור, אם כן מצינו איסור בטל בפחות מששים, ובמשנת מסכת תרומות (פ"ה מ"ט) נמי משמע דבתר בסוף נמי אזלינן דתנן סאה תרומה שנפלה למאה טחנן ופחתו כשם שפחתו חולין כך פחתה תרומה ומותר, טעמא דאיכא למימר הכי הא בשלא פחתה התרומה ודאי אסור וכל שכן בשאר איסורין שהן בנותן טעם דכיון דבסוף ליכא שיעורא דאסיר, ואיכא למימר קולא היא במאי דבלעה קדרה ונתמעטה דרך בשול משנפל שם איסור, הא אלו נטל מן הרוטב ומיעטו בידים אסור,** ומדברי הרב ר' משה הספרדי ז"ל משמע דמאי דבליע בדופני הקדרה משנפל שם האיסור הוא שמשערין בו לפי אומדן הדעת דרואין אותו כמי שהוא עומד וכנוס לתוכה הא מה שפחת האור לא"

הרשב"א בספר תורת הבית - הבית הרביעי - השער הראשון אומר: "כשמשערין כיצדמשערין. גרסינן בפרק גיד הנשה אמר ר' חנינא כשמשערין משערין ברוטב ובקיפה ובחתיכות ובקדירה אמרי לה בקדירה עצמה ואמרי לה במאי דבלעה קדירה. **נראה שרש"י ז"ל מפרש בקדירה עצמה בחרסי קדירה ובמאי דבלעה קדירה כגון שנפל שם איסור ולא נודע שיעורו בשעת נפילתן וראינו מה שבקדירה בשעת נפילה ועכשיו נצטמק היתר מקצת ונבלע מקצתו בדופני הקדירה ואין בו ששים עכשיו כנגד האיסור שבא לפנינו ואפילו הכי משערין ומצטרפין מה שנצטמק ובלעה הקדירה מן ההיתר משעת נפילה ועד עכשיו עם מה שנשאר בתוך הקדירה אבל בקדירה עצמה כלומר בחרסה אין משערין.**

וכתב הוא ז"ל דכיון דאיפליגו לישני ואיסורא דאורייתא הוא אזלינן לחומרא ולא משערינן בקדירה עצמה. ועיקר הדבר כמות שבא לפנינו משערינן ולא משערינן במאי דבלעה קדירה מן ההיתר לפי שהאיסור אף הוא נבלע ונתמעט מכמות שהיה וכדאמרינן לקמן אטו דהיתירא בלע דאיסור לא בלע על כרחך. נראה שהוא ז"ל דחה תחלה לישנא קמא מקמי לישנא בתרא משום דאזלינן בהו לחומרא ואחר זה דחה אף לישנא בתרא מדאמרינן לקמן אטו היתירא בלע איסורא לא בלע והילכך לא קיימא לן כחד מהנהו לישני כלל אלא כדרך שבא לפנינו משערין ההיתר והאיסור.

ומיהו מתוך דברים אלו נראה שהוא ז"ל מודה שאם ראינו האיסור בשעת נפילתו ובא לפנינו עכשיו כמות שהיה מתחילתו ולא נצטמק וההיתר נצטמק מכמות שהיה כגון זה מצטרפין ההיתר שנבלע בקדירה ונצטמק לבטל האיסור ואעפ"י שאין עכשיו בההיתר כדי לבטל את האיסור כמות שהוא. ואינו מחוור דמה לנו כמה שהיה ההיתר רבה מתחילתו על האיסור השתא מיהא נתמעט ההיתר וחזר האיסור לאסור אותו כאילו נפל בתוכו שיעור איסור כזה. ובמסכת תרומות נמי משמע דבתר בסוף אזלינן דתנן סאה תרומה שנפלה למאה טחנן ופחתו כשם שפחתו חולין כך פחתה תרומה ומותר. דאלמא טעמא דאיכא למימר דפחתה תרומה מותר הא לא פחתה תרומה אסור.

והרמב"ם ז"ל פירוש במאי דבלעה קדירה ועומד בדופני הקדירה ומשערין זה באימוד יפה ורואין אותה כאילו היא בעין אבל מה שנצטמק ונתמעט אינו מצטרף לחשבון שזה כלה לגמרי

ומקצת ספרים יש שפירשו בקדירה עצמה ברוטב ובקיפה ובחתיכה לבד שבאו לפנינו עכשיו בתוך הקדירה עצמה אבל לא במה שהוא בלוע בתוך דופני הקדירה. ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדירה כלומר במה שהוא בלוע בתוך דופני הקדירה ופסקא כלישנא בתרא לקולא משום דשיעורין דרבנן נינהו ולקולא אזלינן בהו ואפילו במאי דבלוע ועומד בתוך דופני הקדירה משערין באימוד יפה כדאמרינן התם ההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבישרא סבר מר בר רב אשי לשיעוריה במאי דבלע דיקולא אמרי ליה רבנן לרב אשי האי דיקולא היתירא בלע דאיסורא לא בלע. דאלמא אי לאו דאפילו מאיסורא בלע הוה משערינן בהיתירא דבלע דיקולא לבטולי איסור הידוע שנפל לקדירה וכאילו היתירא דבלע דיקולא הוי בעין בתוך הקדירה. ומסתברא דדוקא מין במינו דמדאורייתא חד בתרי בטיל אבל מין בשאינו מינו דקיימא לן דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא ואפשר אפילו עד ששים למאן דאמר טעם כעיקר דאורייתא. וכמו שיתבאר לפנינו. אין הולכין בו להקל. והילכך מסתברא דהלכה למעשה שאין משערין במין ושאינו מינו אלא כמו שבא לפנינו האיסור וההיתר שהוא עכשיו בעין בתוך הקדירה".

ובתורת הבית הקצר כותב הרשב"א: "חרסי הקרירה אין מצטרפין עם ההיתר לבטל את האיסור. כזית של איסור שנפל לתוך הקדירה שיש בה יתר ששים של היתר ונצמק ההיתר ונמצא שעכשיו אין בהיתר ששים כנגד האיסור אסור אף על פי שמתחילתו לא היה בו כח לאיסור לאסור ההיתר עכשיו שנתמעט חוזר ואוסר לא תהא קדירה זו חמורה יותר מקדירה אחרת. ואילו נפל כזית זה לתוך קדירה אחרת שאין בה ששים אוסר אף עכשיו - אוסר בקדירה זו. יש מי שהורה שאומרין אימור יפה כמה בלוע מן ההיתר בתוך דופני הקדירה ורואין אותו כאילו הוא כעין הקדירה ומצטרף לבטל את האיסור. ויראה לי דדוקא במין במינו שבטל ברוב מן התורה ושיעור ששים בזה מדברי סופרים ולפיכך הולכים בהם להקל אבל מין בשאינו מינו דכזית בכדי אכילת פרס מן התורה ואפילו טעמו (של גיד) כעיקרו אין הולכין בו להקל ואין משערין אלא מה שבא לפנינו בתוך הקדירה היתר שבה בעין כנגד האיסור".

הר"ן בפירושו לרי"ף שם בד"ה א"ר חנינא מביא דעת רש"י והרי"ף ואף הוא כותב בדעת רש"י שרש"י יודה במקרה שראינו האיסור בשעת נפילתו ולא נתמעט באותו שעור עם ההיתר. גם הר"ן מקשה על כך את קושיית הרמב"ן והרשב"א מסברא וממתניתין דתרומות. הר"ן מביא את תירוץ הרמב"ן, אולם, כותב שנראה יותר כדברי הרמב"ם שמשערים רק במה שבלוע ועומד בדופן הקדירה ולא במה שכלה ואבד מחמת האור.

הטור כותב:"ומשערין ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו אע"פ שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדירה אפילו הכי אין משערין אותו אלא כמו שבא לפנינו שגם באיסור היה יותר ונתמעט ונבלע בקדירה הילכך משערין שניהן כמו שבאין לפנינו. והרשב"א כתב י"א שאומדין כמה בלע מן ההיתר בקדירה ומצטרף עם ההיתר ויראה לי מין במינו שמן התורה בטל ברוב וחכמים הצריכו ששים תולין להקל אבל מין בשאינו מינו כזית בכדי אכילת פרס דבר תורה ואפי' טעמו כעיקרו אין תולין בו להקל ואין משערין אלא במה שבא לפנינו וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק".

מרן בב"י מביא את הגמרא עם רש"י, הרי"ף והרא"ש. הוא מביא את פירוש הרמב"ם לגמרא. בענין דברי הרשב"א אומר הב"י שהטור העתיק את לשון הרשב"א בתורת הבית הקצר והוא עצמו מביא את לשון הרשב"א בתורת הבית הארוך.

בענין דעת רש"י והרא"ש כשהתערובת אסורה מדרבנן אומר הב"י שלדעתו הם יודו לחילוק הרשב"א שהרי כתבו להחמיר משום ספיקא דאורייתא ובמקרה שהספק הוא מדרבנן – גם הם יודו שאפשר להקל.

עוד אומר הב"י שאף אם לא יודו – מ"מ מסתברים דברי הרשב"א וגם הרמב"ם מיקל בדבר.

בהתאם לכך פוסק הוא בשו"ע: "משערים ברוטב ובקיפה (פירוש הדק הדק של בשר ותבלין המתאסף בשולי קדרה) ובחתיכות. ומשערין ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו, אע"ג שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדרה. והני מילי במין בשאינו מינו, **אבל אם הוא מין במינו משערין גם במה שבלעה הקדרה ועומד בדופני הקדרה. ומשערים זה באומד יפה, ורואין אותו כאילו הוא בעין, אבל מה שכלה ואבד מחמת האור אינו מצטרף, שזה כלה לגמרי".**

הגר"א בביאורו מביא את המקורות הנ"ל ודן בשיטת הרשב"א.

הט"ז בס"ק ה' מסביר שמה שמקילים כשהתערובת אסורה מדרבנן ולא חוששים שהאיסור הצטמק יותר זה משום "דאחזוקי איסורא לא מחזקינן כיוון שעכשיו אין ריעותא ויש ס'".

בס"ק ד' מביא הט"ז שהרשהב"א והר"ן מקילים במקרה שראינו כמה איסור נפל.

הט"ז שם והש"ך בס"ק ו' מביאים את הרש"ל החולק למעשה על פסק זה המיקל במקרה שראינו את האיסור בתחילה והט"ז אומר שם ובס"ק ו' דה"ה שהרש"ל יחמיר בתערובת שאסורה מדרבנן שמרן היקל בה ושיש להחמיר כמותו.

רעק"א אומר שנראה מב"י ומהש"ך והט"ז שהבינו בדברי הרשב"א שמה שהחמיר הרשב"א באיסור דאורייתא הוא כשלא ראינו כמה איסור נפל ואעפ"כ מיקל הרשב"א במין במינו.

אולם, רעק"א עצמו חולק וסובר שלפי הרשב"א הקולא היא רק כשראינו כמה איסור נפל ורק במין במינו ועל כך חולק הרא"ש וסובר שיש להקל כשראינו כמה איסור נפל גם בדאורייתא.